

LUIK 3
ACTIEPLAN VOOR DOCENTEN

INHOUD

- 1 Stappenplan instroom
- 2 Stappenplan nauwe samenwerking
- 3 Stappenplan taalgericht vakonderwijs
- 4 Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer
- 5 Stappenplan talig beroepsgericht neventraject
- 6 Stappenplan talig beroepsgericht voortraject
- 7 Lijst met afkortingen
- 8 Inspiratiebronnen
 - 8.1 Literatuur
 - 8.2 Interessante websites
 - 8.3 Gesprekken

1 STAPPENPLAN INSTROOM

Beginsituatie

- Stap 1 Kies voor taalheterogene of taalhomogene groepen
- Stap 2 Reflecteer over de gewenste talige instroomvereisten
- Stap 3 Beschrijf de intakeprocedure in het centrumreglement
- Stap 4 Gebruik een efficiënte intakeprocedure

Beoogde situatie

BEGINSITUATIE

Veranderend doelpubliek

De onderwijsdoelgroep wordt stilaan een gevarieerd publiek van **moedertaalsprekers** Nederlands, **meertaligen**¹ en **anderstaligen**². Het **taalbeheersingsniveau** van de **cursisten is dan ook vaak heel verschillend**. Docenten moeten meer en meer differentiëren en hun didactische aanpak aanpassen.

Taalondersteuning voor alle cursisten

Zowel laagtaalvaardige als taalsterke cursisten zijn **gebaat bij taalondersteuning** tijdens en naast de vakles. Taalondersteuning vertaalt zich het beste in *geïntegreerd vakonderwijs*³.

Geïntegreerd vakonderwijs kan verschillende vormen aannemen:

- taalgericht vakonderwijs
- Nederlands op de opleidingsvloer
- een talig beroepsgericht neventraject
- een talig beroepsgericht voortraject

Alle cursisten hebben voordeel bij **taalgericht vakonderwijs**. Het stimuleert hun taalverwerving door tijdens de vakles voldoende **interactie, taalsteun en context** aan te bieden.

Reflecteren over taal

Reflecteren over taal zorgt ervoor dat de **talige verwachtingen** van cursisten **realistischer** worden. Centra weten wat ze minimaal mogen en kunnen verwachten van laagtaalvaardige cursisten. Om de talige uitstroomdoelen te bereiken, kunnen ze **doelgericht taalondersteuning** op maat **aanbieden**. Centra hebben hierbij ondersteuning van taalexperts nodig.

¹ Cursisten die naast het Nederlands als moedertaal een andere thuistaal hebben.

² 'Anderstaligen' zijn qua taalniveau geen homogene groep. Sommige cursisten spreken al behoorlijk goed Nederlands, anderen staan nog in het begin van het taalverwervingsproces. Er is ook een onderscheid tussen zeer laaggeschoolden voor wie het vaak moeilijker is om het Nederlands machtig te worden en de meer hooggeschoolden die sneller de taal leren.

³ Zie bijlage 2 *Overzicht trajecten geïntegreerd vakonderwijs*.

Stap 1: Kies voor taalheterogene of taalhomogene groepen

Een vakopleiding kan worden georganiseerd voor een taalheterogeen of een taalhomogeen doelpubliek.

Taalhomogeen

Sommige centra kiezen specifiek voor een taalhomogene groep, bijvoorbeeld uitsluitend laagtaalvaardige cursisten. Zo kan het centrum tijdens de hele opleiding **rekening houden met de noden van deze doelgroep**.

Voorbeeld:

CVO HITEK Kortrijk koos in het schooljaar '05-'06 voor een apart traject informatica voor anderstaligen omdat het bestaande aanbod informaticacursussen niet beantwoordde aan het profiel van de doelgroep. Sommige cursisten hadden in hun land nog nooit met een computer gewerkt. Ze waren niet vertrouwd met het alfabet op het klavier, het taalgebruik was te moeilijk, ze hadden drempelvrees om met Nederlandstaligen in de klas te zitten, ... Met een taalhomogeen traject werd de stap naar taalheterogeen onderwijs verkleind.

Taalheterogeen

Andere centra kiezen doelbewust voor taalheterogene groepen. Laagtaalvaardige cursisten krijgen dan continu **taalinput van taalsterke cursisten**, wat vereist is voor een snelle taalontwikkeling. Deze situatie komt overeen met de realiteit op de werkvloer.

De keuze tussen taalheterogene of –homogene groepen beïnvloedt de implementatie van geïntegreerd vakonderwijs. Het heeft zijn weerslag op de gewenste talige instroomvereisten, de keuze van de organisatievorm van geïntegreerd vakonderwijs, de inhoud van de trajecten en de intakeprocedure.

Stap 2: Reflecteer over de gewenste talige instroomvereisten

Om doelgericht taalondersteuning voor laagtaalvaardige cursisten te organiseren, reflecteren centra **over de gewenste talige instroom- en over de beoogde uitstroomvereisten**:

- Wat moeten cursisten op talig vlak minimaal kunnen **bij aanvang** van de vakopleiding?
- Wat moeten cursisten op talig vlak minimaal kunnen **op het einde** van de vakopleiding?

De overheid kan een onderzoekscentrum de opdracht geven om wetenschappelijk verantwoord voor elk opleidingsprofiel de gewenste instroom- en uitstroomvereisten te bepalen. Het beroepsgericht centrum kan zélf ook de gewenste vereisten bepalen.

Hieronder volgt een procedure⁴ om zelf tot taalreflectie te komen. Deze procedure is een haalbare kaart voor centra die op korte termijn met een vorm van geïntegreerd onderwijs willen starten. Ondersteuning door een taalcoach⁵ is hierbij noodzakelijk.

⁴ Inspiratiebronnen: Huis van het Nederlands Brussel en Huis van het Nederlands Antwerpen, *Klare Taal rendeert* (2007)

⁵ Zie Luik 4 Actieplan voor het voeren van een taalbeleid, 2 Stappenplan Stap 3.

procedure

Fase 1: De taalcoach licht het proces toe aan de directie en de werkgroep Taalbeleid.

De taalcoach licht toe hoe men minimale instroomvereisten vaststelt. Hij maakt afspraken over timing, uitvoering, mogelijkheden en beperkingen.

Fase 2: De taalcoach verzamelt gegevens om de gewenste instroomvereisten te kunnen bepalen.

De taalcoach:

- bekijkt het leerplan van de vakopleiding
- neemt de beroeps- en opleidingsprofielen van de SERV⁶ door
- observeert een 10-tal lessen in verschillende vakken en bij verschillende docenten
- observeert beginnende cursisten op stageplaatsen
- neemt cursus-, toets- en examenmateriaal door
- overloopt met 5 docenten de lesvoorbereidingen van de eerste drie lessen van de vakopleiding

Alle gegevens hebben betrekking op de taalcompetenties waarover cursisten moeten beschikken bij áánvang van de opleiding.

Fase 3: De werkgroep Taalbeleid krijgt hulpmiddelen om de taalniveaus transparanter te maken.

- De werkgroep Taalbeleid krijgt een introductie over de verschillende taalniveaus.
- De werkgroep Taalbeleid bekijkt schriftelijke teksten en bekijkt/beluistert video- of luisterfragmenten van gesprekjes met anderstaligen. De taalcoach zegt hen telkens welk taalniveau de cursist beheerst.
- Een taaldocent nodigt de werkgroep Taalbeleid in een NT²⁷-les uit. Bijvoorbeeld: het voortraject social profit van VDAB.
- De werkgroep Taalbeleid bekijkt de niveaubepalingstoetsen van het Huis van het Nederlands of de instaptoetsen van CVO of Universitaire Talencentra.

Fase 4: De taalcoach lijst de talige competenties op.

- Op basis van alle bevindingen uit fase 2 lijst de taalcoach de minimale taalcompetenties op die cursisten bij aanvang van de opleiding moeten beheersen. Hij doet dit in de vorm van *can do's*. Zie onderstaand voorbeeld.
- Daarna linkt hij deze taalcompetenties aan een taalniveau (volgens het Europees Referentiekader of de Opleidingsprofielen Moderne Talen). Zie voorbeeld.
- Hij kan in deze fase ook al een lijst van taalcompetenties opstellen die cursisten op het einde van de module/vakopleiding moeten kunnen.

⁶ Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen

⁷ Nederlands als tweede taal

Voorbeeld uit de opleiding Hulpkapper:

Vaardigheid: spreken					
Can do	Voorbeelden	Tekstkenmerken	Verwerkingsniveau	Publiek	Niveau
De cursist kan informatie aan een klant vragen.	Tijdens een telefonische afspraak kan de cursist aan een klant de naam en het telefoonnummer vragen. Hij kan vragen om de naam te spellen.	feitvragen eenvoudige formuleringen eenvoudige structuren concrete teksten korte tekst vormcorrectheid is nodig	structurerend niveau	klant	A2/Waystage (1.2)

Het schema bevat:

- voorbeelden: ze geven een concreet voorbeeld van hoe de *can do* zich vertaalt in de klas.
 - tekstkenmerken: ze zeggen iets over de moeilijkheidsgraad van de geschreven of gesproken tekst. Het gaat zowel om taalaanbod (receptief) als om taaluitingen (productief).
 - verwerkingsniveau: het beschrijft de mate waarin een cursist de tekst verwerkt.
 - kopiërend (= letterlijk nazeggen of opschrijven)
 - beschrijvend (= opnemen of weergeven van informatie zoals ze wordt aangeboden)
 - structurend (= actieve inbreng in de manier van opnemen of presenteren van informatie)
 - evaluerend (= mening vormen of weergeven)
- Voor laaggeschoolden zal het gaan om de eerste 3 niveaus.
- publiek: de persoon/personen voor wie de tekst is bedoeld.

Fase 5: De taalcoach en de werkgroep Taalbeleid bespreken de lijst met talige competenties.

In fase 3 heeft de werkgroep Taalbeleid een introductie gekregen over de verschillende taalniveaus. De leden hebben zich een mening gevormd over het taalniveau dat cursisten bij aanvang van de opleiding zouden moeten beheersen.

In fase 5 kijkt de taalcoach samen met de werkgroep Taalbeleid de taalcompetenties die hij heeft opgelijst. Ze bespreken of cursisten die taalcompetenties bij het begin van de vakopleiding moeten beheersen of niet. Ze vullen de lijst eventueel aan.

Fase 6: De taalcoach maakt een verslag van de besluiten.

Na consensus maakt de taalcoach een samenvattend verslag.

Fase 7: Het centrum past de schoolomgeving en de didactiek aan de gewenste minimale instapvereisten aan.

Het centrum heeft in alle klassen aandacht voor taalondersteuning door:

- taalgericht vakonderwijs te implementeren
- extra ondersteuning aan te bieden in de vorm van Nodo, een neven- of voortraject
- de schoolomgeving 'taliger' te maken: duidelijke brochure, instrumenten in de lokalen van namen voorzien, woordenboeken in de klas voorzien, ...

Stap 3: Beschrijf de intakeprocedure in het centrumreglement

Zie Luik 2 Actieplan voor directies en coördinatoren, 1 Stappenplan instroom, stap3.

Stap 4: Gebruik een efficiënte intakeprocedure

Een centrum kan bij de instroom twee soorten toetsen afnemen:

- 1 een **gestandaardiseerde instaptoets**⁸ om te bepalen of een cursist over de gewenste instroomvereisten beschikt
- 2 een **functionele taaltoets** op maat die diagnostische informatie geeft over de individuele taalproblemen van cursisten

Een gestandaardiseerde instaptoets

De **gestandaardiseerde instaptoets** is gebaseerd op de taalniveaus van de Opleidingsprofielen Moderne Talen van de Entiteit Curriculum en test of een cursist de taalvereisten van een bepaald niveau NT2 behaalt. Bijvoorbeeld: een toets meet of de taalvaardigheid van een cursist beantwoordt aan Threshold/B1 (2.2). Deze toets geeft enkel aan of iemand een bepaald NT2-niveau heeft bereikt en geeft **nauwelijks informatie over specifieke taalproblemen** van de cursisten⁹. Wanneer centra hierover informatie willen, kiezen ze beter een functionele taaltoets op maat.

Het centrum kan er toch voor opteren om een gestandaardiseerde taaltoets af te nemen, als tijdens een kort gesprek meteen duidelijk wordt dat de taalvaardigheid van de cursist te beperkt is. Als hij slaagt, mag hij met de opleiding starten. Zo niet, krijgt hij het advies om eerst extra Nederlands te leren in een talig beroepsgericht voortraject of een algemene module NT2. Daarna kan hij instromen in de vakopleiding.

Het Huis van het Nederlands¹⁰, een CVO of een universitair talentcentrum dat de taallessen in het opleidingscentrum verzorgt, kan deze toets afnemen. Hiervoor passen zij een geijkte procedure toe¹¹. Het is aanbevolen dat de instaptoetsen **samen met een vakdocent** worden afgenomen. Dit verhoogt de betrokkenheid en het inzicht van het beroepsgericht centrum vanaf het begin van het traject.

⁸ In tal van CVO is deze toets beter bekend onder de benaming 'niveaubepalingstoets'.

⁹ We vermelden hem omdat sommige centra de gestandaardiseerde instaptoets toch nog inzetten bij de selectieprocedure.

¹⁰ Zie bijlage 37 Adressenlijst Huizen van het Nederlands

¹¹ De procedure die toegepast wordt in de Antwerpse CVO wordt beschreven in de *Handleiding instaptoets*. Huis van het Nederlands Antwerpen.

een functionele taaltoets op maat¹²

1 Kenmerken

Meting	De 'diagnostische' toets meet niet alleen of een cursist voldoet aan de gewenste talige instroomvereisten, maar ook de verdere taalkennis en taalproblemen van de cursist. Sommige cursisten hebben al een hoger taalniveau dan de instroomvereiste, maar kunnen toch nog taalproblemen hebben die gemedieerd moeten worden.
Inhoud	De toets bestaat uit functionele taaltaken. Dit zijn zinvolle en realistische taken die cursisten ook tijdens de vaklessen moeten uitvoeren. Bijvoorbeeld: notities maken, relevante informatie opzoeken in een tekst, etc. De inhoud wordt bepaald door de taal- én de vakdocent. Ze stellen zich de vraag in welke talige situaties cursisten moeten kunnen functioneren in de vakopleiding. Let wel: aangezien deze toets voor Nodo plaatsvindt aan het begin van het traject, mag men niet uitgaan van vakkennis.
Opbouw	De vier vaardigheden worden geïntegreerd aangeboden. Bijvoorbeeld: luisteren naar de uitleg van de vakdocent en notities maken. De toets is opgebouwd van gemakkelijk naar moeilijk, waardoor differentiatie mogelijk is. Cursisten hebben de kans om te moeilijke taken wegens een te beperkte taalkennis niet of slechts gedeeltelijk uit te voeren.
Afname en evaluatie	De toets wordt afgenomen en geëvalueerd door de taal- en een vakdocent. Het is belangrijk om hierbij over een betrouwbaar en valide score-instrument te beschikken.
Voordelen	De toets meet wat een cursist op dat moment kan, bijgevolg hebben de taal- en vakdocent voldoende informatie voor differentiatie binnen de lessen en is een geïndividualiseerde aanpak mogelijk.

2 Afname

De toets wordt bij voorkeur **van alle cursisten** afgenomen. Tenzij de taaltaken zo weinig taalvaardigheid vereisen dat taalsterke cursisten er niet bij gebaat zijn. De **afname** van de taaltoetsen gebeurt steeds **door een taal- én een vakdocent**. De vakdocent heeft de inhoudelijke knowhow en wordt vanaf de eerste stap bij het proces van taalondersteuning betrokken. Ze nemen de toets af op de dag van de intake, tijdens de eerste cursusdag of ten laatste tijdens de eerste cursusweek.

De cursisten starten eerst met het schriftelijke luik (lezen, luisteren en/of schrijven) van de taaltoets, daarna volgt het mondelinge luik.

De cursisten worden **in de informatiebrochure, op de website en bij de intake** over de procedure **geïnformeerd**. Alle cursisten leggen tijdens de eerste dag of week een functionele taaltoets op maat af. Op basis van de resultaten wordt beslist wie extra taalondersteuning in de vorm van Nodo nodig heeft.

Wanneer Nodo een onderdeel van een neventraject is (zie *Stap 1*), dan schrijven cursisten die in aanmerking komen voor Nodo zich apart in voor dit neventraject. Ze moeten hiervoor extra cursusgeld betalen.

¹² Zie bijlage 9 Voorbeeld functionele taaltoets Leonardo Lyceum | Sito 7.

3 Toetsresultaten

Bij een diagnostische toets speelt de score niet zo'n grote rol. De toets spoort taalproblemen op die de taaldocent moet remediëren. Een cursist kan bijvoorbeeld 70% behalen en toch taalproblemen hebben. Daarom kan de taaldocent de score best **verstandig interpreteren**. Na de toets maakt hij een globaal overzicht van de taalproblematiek van en voor elke cursist. Zo weet ook de cursist waaraan hij in de toekomst nog moet werken.

4 Ontwikkelprocedure

1 Zoek concrete functionele taaltaken en bruikbaar materiaal

- Overloop de lijst met taalcompetenties uit *Stap 2* en selecteer de **can do's** die de cursist vanaf **de eerste dag** van de opleiding **moet kunnen**.
- Kies **één taalcompetentie** waarvan je denkt dat die gemakkelijk te toetsen is. Bijvoorbeeld: de cursist kan hoofdpunten achterhalen en specifieke informatie begrijpen in cursussen en handboeken van concrete lesinhouden.
- Zoek vervolgens naar **authentiek bruikbaar materiaal** dat bij de taalcompetentie past. Bijvoorbeeld: hoofdstukken uit cursussen waarvoor geen vakspecifieke voorkennis noodzakelijk is.
- Verzin een **concrete opdracht** bij het materiaal en bekijk of je de doelstelling/ instroomvereiste hiermee kan testen. Bijvoorbeeld: concrete informatie uit een stagereglement halen.
- **Pas** indien nodig het **materiaal aan**.

Bijvoorbeeld:

- extra visualisering om de tekst te verduidelijken
- duidelijke lay-out/kopjes/tussentitels bij leesteksten aanbrenge
- extra taalsteun (woordenschatlijstje, tekst vereenvoudigen, ...) geven

2 Maak valide en betrouwbare toetsvragen

- Een toets is **valide** als hij meet wat hij moet meten. Wil je spreekvaardigheid meten, maar je schriftelijke instructie is heel lang en/of complex dan test je impliciet leesvaardigheid.
- Een toets is **betrouwbaar** wanneer bij een hermeting van de toets (door een andere docent) de cursist dezelfde scores behaalt. Negatieve beïnvloedende factoren bij een luisterexamen zijn bijvoorbeeld: lawaai op de gang, de vraag niet begrijpen, een andere manier van scores. Streef ernaar om negatieve factoren uit te schakelen.
- Een **goed score-instrument**¹³ is essentieel voor de validiteit en betrouwbaarheid¹⁴. Maak daarom bij elke vraag meteen een scorewijzer. Hierin staan volgende aspecten:
 - de vraag en het juiste antwoord
 - de mogelijke foutieve antwoorden als voorbeelden
 - bijkomende aspecten waarvoor je halve of hele punten aftrekt: onvolledigheid, spelling, vormcorrectheid, structuur en samenhang, ...
 - de puntentelling
 - de cesuur: vanaf welke score de cursist voor een (deel)taak is geslaagd
- Een hulpmiddel bij het opstellen van valide en betrouwbare toetsen zijn **toetsprincipes**. Bijlage 21 licht deze principes toe.

Meer informatie over toetsprincipes en voorbeelden: *Klare taal rendeert. Instrument screening schriftelijk taalgebruik*¹⁵, www.cnavt.org en www.nt2evaluatheek.be.

¹³ Zie bijlage 9 *Voorbeeld functionele taaltoets Leonardo Lyceum* | SITO 7.

¹⁴ Voor een theoretisch kader en sprekende voorbeeldexamens verwijzen we naar de toetstips en voorbeeldexamens van het Certificaat Nederlands Vreemde Taal: www.cnavt.org.

¹⁵ de Vos, Hilde en Leysen, Jes (2007): *Klare Taal rendeert. Instrument screening schriftelijk taalgebruik*. (<http://www.nt2antwerpen.be/huis-van-het-nederlands-antwerpen/taalbeleid.html>)

BEOOGDE SITUATIE

- De kern-/werkgroep Taalbeleid reflecteert over de gewenste instroomvereisten.
- De vakdocenten bieden voldoende taalondersteuning aan de cursisten aan.
- De docenten ontwikkelen een functionele taaltoets op maat.
- De beoordeling van de taaltoets is voor alle cursisten hetzelfde.
- De taal- én de vakdocent nemen de taaltoets samen af.

2 STAPPENPLAN NAUWE SAMENWERKING

Beginsituatie

- Stap 1 Formuleer de visie en wees actief betrokken
- Stap 2 Baken de takenpakketten duidelijk af
- Stap 3 Onthaal de taaldocent als iemand van het team
- Stap 4 Voorzie voldoende tijd voor structureel overleg
- Stap 5 Maak een keuze tussen een minimale of maximale samenwerking
- Stap 6 Evalueer de samenwerking

Beoogde situatie

BEGINSITUATIE

Van taalbeleid naar een beroepskwalificatie

Taalbeleid betekent dat het centrum specifieke en **structurele maatregelen** neemt om taaldeficiëntie op te vangen. Op het niveau van vakdocenten betekent dit dat in alle lessen structurele maatregelen worden genomen zodat zowel laagtaalvaardige als taalsterke cursisten de minimale einddoelstellingen en de **beroepskwalificatie** kunnen **behalen**.

Ondersteuning door een taalexpert

Vakdocenten kunnen zelf veel doen om meer aandacht te besteden aan taalondersteuning in het leertraject, maar ondersteuning door een taalexpert/taaldocent blijft noodzakelijk.

De taalexpert/docent kan:

- de principes van geïntegreerd vakonderwijs concreet toelichten
- feedback op het taalgebruik van de vakdocent geven
- het taalgebruik van les- en toetsmateriaal controleren

Tijd voor structureel overleg

Bij geïntegreerd vakonderwijs werken **taal- en vakdocent** op didactisch en inhoudelijk vlak **continu samen. Voldoende tijd voor structureel overleg is dan ook noodzakelijk**. In de praktijk is dit vaak een struikelblok voor de goede voortgang van het implementatieproces.

Stap 1: Formuleer de visie en wees actief betrokken

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren, 2 Stappenplan nauwe samenwerking, stap 1.*

Stap 2: Baken de takenpakketten duidelijk af

De implementatie van geïntegreerd vakonderwijs is een gedeelde verantwoordelijkheid van taal- en vakdocenten. In de samenwerkingsovereenkomst tussen beide centra worden de takenpakketten van taal- en vakdocenten duidelijk afgebakend.

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren, 2 Stappenplan nauwe samenwerking, stap 2.*

Stap 3: Onthaal de taaldocent als iemand van het team

Vakdocenten kunnen hierbij zelf de volgende **concrete acties** ondernemen:

- Behandel de taaldocent als een nieuwe collega: maak hem wegwijs in het centrum, geef hem voldoende relevante informatie om zijn job te kunnen uitoefenen of toon hem waar hij die kan vinden. Bijvoorbeeld: cursistenfiches en –dossiers, toetsen en examens, ...
- Ga ervan uit dat de taaldocent vanuit zijn eigen expertise – Nederlands voor anderstaligen – didactische ondersteuning aan vakdocenten aanbiedt. De taaldocent is niet aangesteld als ‘taalinspectie’!
- Geef de taaldocent de noodzakelijke inhoudelijke en didactische informatie vanuit de vakopleiding.
- Nodig de taaldocent uit om bij jou in de les te komen kijken en stimuleer hem om nadien didactische NT2-tips te geven.
- Stel je lesmateriaal ter beschikking van de taaldocent, zodat hij dit als inspiratiebron voor zijn lessen kan gebruiken.
- Toon ook interesse voor het vak van de taaldocent.
- Betrek hem bij informele gesprekken aan de koffietafel.

Stap 4: Voorzie voldoende tijd voor structureel overleg

Overleg tussen taal- en vakdocenten is noodzakelijk om:

- lesobservaties te bespreken
- didactische NT2-tips aan de vakdocent te geven
- inhoudelijke informatie en tips over vaklessen aan de taaldocent te geven
- Nederlands op de opleidingsvloer en het talig beroepsgericht neventraject inhoudelijk in te vullen¹⁶
- taalproblemen en de voortgang van taalzwakke cursisten te signaleren en te bespreken

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren*, 2 *Stappenplan nauwe samenwerking*, stap 4.

Stap 5: Maak een keuze tussen een minimale of maximale samenwerking

De samenwerking tussen taal- en vakdocent betreft:

- de **invulling van de trajecten** Nederlands op de opleidingsvloer en talige beroepsgerichte neven- of voortrajecten
- **didactische ondersteuning van de vakdocent** door de taaldocent zodat hij zelf de nodige taalondersteuning in de vakles kan geven

Hoe diepgaand de samenwerking is, varieert in de praktijk. Er is een minimale en maximale samenwerking.

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren*, 2 *Stappenplan nauwe samenwerking*, stap 5.

¹⁶ Zie 4 *Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer* en 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject*.

Stap 6: Evalueer de samenwerking

De directies en docenten evalueren tijdens en na afloop van het traject of de samenwerking vlot is verlopen en overleggen hoe ze knelpunten kunnen verhelpen.

Het is de taak van de taal- en vakdocenten om knelpunten op het vlak van samenwerking die ze onderling niet kunnen oplossen, tijdig aan de directies te signaleren. Hoe sneller struikelblokken worden weggenomen, hoe beter voor de voortgang van het implementatieproces.

Mogelijke knelpunten:

- er is te weinig tijd voor structureel overleg
- de werkdruk is te hoog
- de taakverdeling is niet duidelijk afgebakend
- de taaldocent geeft op een te directe manier feedback aan de vakdocent waardoor die zich bedreigd voelt
- de taaldocent voelt zich niet aanvaard in het korps van vakdocenten

BEOOGDE SITUATIE

- De taaldocent wordt aanvaard als iemand van het team.
- De centra maken bindende afspraken over de taakverdeling van taal- en vakdocenten.
- De kern- en werkgroepen Taalbeleid hebben ruimte in het lespakket voor structureel overleg.

3 STAPPENPLAN TAALGERICHT VAKONDERWIJS

Beginsituatie

- Stap 1 Volg nascholing in taalgericht vakonderwijs
- Stap 2 Neem taalgericht vakonderwijs op als onderdeel van taalbeleid op school
- Stap 3 Bekijk kritisch de opbouw en inhoud van het programma
- Stap 4 Pas de didactiek aan
- Stap 5 Pas het les- en toetsmateriaal aan en ontwikkel nieuw materiaal
- Stap 6 Evalueer de implementatie van taalgericht vakonderwijs

Beoogde situatie

BEGINSITUATIE

Taalondersteuning door vakdocenten is cruciaal voor taalontwikkeling

Een taal leren is een levenslang **proces**, dat niet alleen tijdens de taallessen door de taaldocent wordt geactiveerd. Interactie met medeburgers daagt de anderstalige uit om zijn talige grenzen te verleggen. Hij leert nieuwe woorden, stelt betekenissen bij, vraagt bij onbegrip om uitleg, ... Anderstaligen leren meer Nederlands buiten de klas dan in de taallessen. Een cursist die elke dag met zijn partner Nederlands spreekt, gaat veel sneller vooruit dan de cursist die geen contact met moedertaalsprekers heeft.

De **vakdocent** is daarom ook **cruciaal in het taalverwervingsproces** van een cursist. Hij kan de cursist ondersteunen en stimuleren door hem voldoende **spreekkansen, taalsteun en context** aan te bieden. Deze pijlers staan centraal in taalgericht vakonderwijs. Meer spreekkansen geven kan bijvoorbeeld door interactieve werkvormen in de les te gebruiken. Taalsteun geven is mogelijk door geen dialect te spreken of door aandacht te besteden aan moeilijke woorden. Context aanbieden, kan door veel voorbeelden uit de leefwereld van de cursisten te geven.

Dit betekent niet dat een vakdocent zijn vaklessen moet omvormen tot taallessen. Hij moet wel **bewust aandacht** hebben **voor het talige aspect** van de vakles. Taal is een instrument om na te denken over de leerstof en om te laten zien dat men iets heeft begrepen. In de vakles komen voortdurend opdrachten aan bod waarbij taal essentieel is.

Enkele voorbeelden:

- tijdens een klasgesprek peilt de docent naar de (voor)kennis, de mening of het begrip van de cursist
- de cursist maakt schriftelijke opdrachten
- de cursist lost toetsvragen op
- de cursist geeft tijdens evaluatiegesprekken argumenten

Dit talige aspect in de vakles is niet alleen een hindernis voor anderstaligen, maar ook voor laagtaalvaardige Nederlandstalige cursisten.

Moeilijke instructietaal in handboeken

Veel vakdocenten leveren al een extra inspanning om taalgericht te werken. Ze passen hun taalgebruik en woordenschat aan, werken visueel, geven veel voorbeelden, ... Toch slagen vele taalzwakke cursisten er niet in om goede resultaten te behalen. Vaak heeft dit te maken met de **abstracte schriftelijke taal** van het handboek en de **moeilijke instructietaal** in opdrachten en toetsen. De docent past zijn mondeling taalgebruik tijdens de les wel aan, maar in de cursus of het handboek is de taal veel abstracter. Hierdoor is de kloof voor alle cursisten (té) groot om te overbruggen.

Een goed evenwicht tussen praktijk en theorie

Cursisten verwerken gemakkelijker nieuwe leerstof vanuit demonstraties, zelf experimenteren en proeven, zelf handelingen uitvoeren. Helaas vertrekken vele vakdocenten nog te veel vanuit de theorie en te weinig vanuit reële praktijksituaties. De schooltaal, de graad van abstractheid, te weinig visualisering en demonstraties bemoeilijken het volgen van de theoretische lessen voor alle cursisten in een beroepsgerichte opleiding. Voor taalzwakke cursisten is het echter een enorm struikelblok.

Stap 1: Volg nascholing in taalgericht vakonderwijs

Vakdocenten kunnen zich op verschillende manieren nascholen:

- workshops en informatiesessies volgen van de werkgroep Taalgericht Vakonderwijs¹⁷
- taalgerichte voorbeeldlessen bijwonen van werkgroepleden Taalgericht Vakonderwijs of andere collega's
- NT2-tips en informatie van de taaldocent en/of collega's krijgen
- externe vormingen/nascholingen¹⁸ volgen
- vakliteratuur¹⁹ doornemen

Stap 2: Neem taalgericht vakonderwijs op als onderdeel van taalbeleid op school

De directie neemt taalgericht vakonderwijs in het taalbeleidsplan van de school op en vormt een werkgroep Taalgericht Vakonderwijs²⁰.

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren*, 3 *Stappenplan taalgericht vakonderwijs*, Stap 2.

Stap 3: Bekijk kritisch de opbouw en inhoud van het programma

De docenten bekijken kritisch de opbouw en de inhoud van het programma. Dit is een eerste belangrijke stap om de opleiding voor (laagtaalvaardige) cursisten toegankelijker te maken. Daarna bekijken ze hoe ze **taal en vak** kunnen **integreren** zonder afbreuk te doen aan het programma.

Onderstaande principes van geïntegreerd vakonderwijs zijn hierbij een leidraad.

¹⁷ De directie richt per vakopleiding een werkgroep Taalgericht Vakonderwijs op. Deze werkgroep verdiept zich in taalgericht vakonderwijs, maakt voorbeeldlessen- en materiaal, geeft workshops aan collega's, etc. Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren*, 3 *Stappenplan taalgericht vakonderwijs*, Stap 2.

¹⁸ Zie *Inspiratiebronnen*, *Interessante links*.

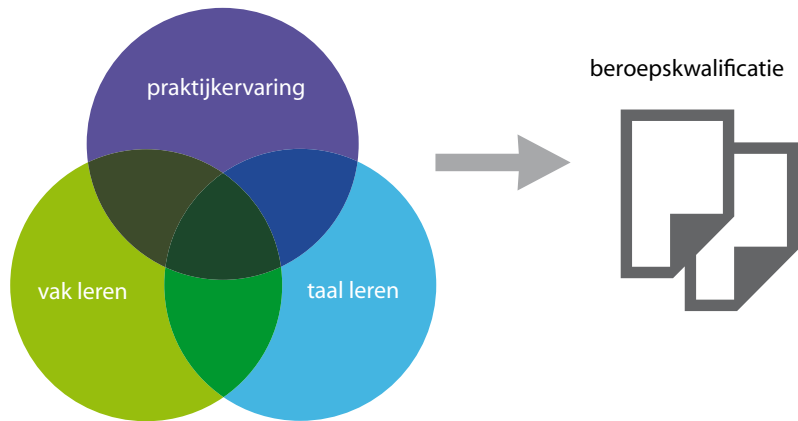
¹⁹ Op de website van het Platform voor Taalgericht Vakonderwijs – www.taalgerichtvakonderwijs.nl – staan tips, lesideeën, artikelen, checklists, waarmee vakdocenten in de klas meteen aan de slag kunnen. Andere inspirerende bronnen zijn *Handboek taalgericht vakonderwijs (2004)* en *Vaktaal. Taalontwikkeling in vakonderwijs (2003)*.

²⁰ Indien er geen aparte werkgroep opgericht kan worden, kan de werkgroep Taalbeleid de implementatie van taalgericht vakonderwijs op zich nemen.

Afstemming praktijk en theorie

1 Taalontwikkeling, vakleer en de praktijkervaring worden samen in één programma aangeboden.

In geïntegreerd vakonderwijs zijn taal en vak met elkaar 'vervlochten'. De taal- en vakdocent stemmen de opbouw en inhoud van taal en vak zo goed mogelijk op elkaar af. Hierdoor is het leren van taal motiverend.

Figuur 1: In geïntegreerd vakonderwijs zijn vak, taal en praktijkervaring een harmonisch geheel.

Praktijkvoorbeeld

Taaldocente: "Door Nederlands op de opleidingsvloer ben ik vaak aanwezig op de praktijkvloer. Ik leer het kappersvak inhoudelijk steeds beter kennen. Door mijn aanwezigheid op de praktijkvloer, de groeiende vakkennis die ik opbouw en de contextualisering zijn cursisten zich er steeds minder van bewust dat de lessen die ik geef taallessen zijn. Sommige cursisten denken dat ik daadwerkelijk kapster ben of in elk geval de opleiding heb gevolgd."

2 Het traject is opgebouwd vanuit handelingssituaties: van eenvoudig naar complex, van praktijk naar theorie, van concreet naar abstract.

Traditioneel onderwijs begint meestal met de theorie en eindigt met de praktijk. Toch is het voor alle cursisten veel eenvoudiger als ze starten vanuit concrete handelingssituaties.

Demonstraties en handelingen zijn een kapstok voor de latere theorie. Het geeft laagtaalvaardige cursisten de kans nieuwe woorden en begrippen meteen te koppelen aan waarneembare objecten en acties. Bovendien kunnen ze tijdens het uitvoeren van handelingen tonen dat ze de leerstof begrepen hebben, terwijl dat op papier vaak minder lukt.

3 De vereiste competenties van de werkvloer zijn het uitgangspunt voor de selectie van leerinhouden.

Voor beroepsgerichte opleidingen lijkt het vanzelfsprekend dat de praktijk centraal staat. Toch neemt ook hier de theorie nog een groot deel in van de onderwijstijd. Hierdoor beschikken cursisten op het einde van de opleiding vaak onvoldoende over de veronderstelde praktische competenties. Docenten moeten zich vaker de vraag stellen wat cursisten effectief moeten kunnen bij het verlaten van de opleiding.

Praktijkvoorbeeld

In de opleiding Haartooi Hulpkapper SCVO SIVO merkt een collega, die net haar eigen kapperszaak heeft omgeruild voor de onderwijsvloer, op dat de cursussen te ver staan van het uiteindelijke doel op de werkvloer, namelijk 'brushen'. Ze krijgen te veel theorie, zodat er minder tijd is voor de competenties die een kapper moet bezitten. Volgens het leerplan moet alle theorie worden gegeven en kan er niets worden geschrapt. Over de graad en de manier van verwerking kan het centrum wél beslissen. De directie besluit om de theorie geïntegreerd aan te bieden. Tijdens het uitvoeren van de handelingen zal de vakdocent al doende de theorie aanbrenge. Hierdoor kunnen taalzwakke cursisten beter aan de lessen deelnemen. Ze hebben vaak weinig problemen met het correct uitvoeren van de handelingen, maar wel met het abstractiegehalte van de taal.

In opleidingen voor hogergeschoolden is een theoretische bagage wel nodig. Het abstractiegehalte van taal is bijgevolg groter. Toch kunnen ook deze opleidingen zich afvragen of theorie in de opleiding in vergelijking met het latere beroep niet een al te grote rol speelt.

Afstemming vak en taal

1 Taal wordt geleerd in de context van het beroep: vaklessen en praktijk. De taal van het vak en het taalgebruik op de werkvloer staan centraal.

In geïntegreerd vakonderwijs is de inhoud van de taal- en vakles vakspecifiek. Er is wel een onderscheid tussen échte geïntegreerde lessen en ondersteunende lessen.

Geïntegreerde lessen

In taalgericht vakonderwijs en Nederlands op de opleidingsvloer leren cursisten de taal direct op de opleidingsvloer. Taalondersteuning gaat volledig op in de vakles.

Ondersteunende lessen

In een talig beroepsgericht neventraject/voortraject worden de taallessen naast de vakles gegeven. De inhoud van de lessen stemt wel overeen met de inhoud van de vaklessen/het beroep. De taallessen zijn 'gecontextualiseerd'.

Praktijkvoorbeeld

Taaldocente: "Vroeger bestond het talig beroepsgericht neventraject uit algemeen Nederlands. De cursisten waren niet gemotiveerd om de lessen te volgen. Nu wordt het neventraject meer geïntegreerd aangeboden. Ik geef bijvoorbeeld als voorbereiding op de vaklessen zelf stukjes theorie. Met als gevolg dat de cursisten de beroepstaalwoorden en ook vakspecifieke woorden al een keer gehoord hebben en de lessen bij de vakdocent beter kunnen volgen. De motivatie is nu duidelijk wel aanwezig."

2 De vak- en taaldocent werken samen aan de opbouw en inhoud van de taal- en vakprogramma's.

De taaldocent:

- observeert vaklessen en/of laat de vakdocent het lesverloop en de aanpak van vaklessen toelichten
- geeft didactische tips om de lessen taalgericht te maken:
 - de opbouw van de vakles
 - verhouding tussen praktijk- en theorie
 - het taalgebruik (o.a. standaardtaal en spreektempo)
 - de instructietaal
 - de uitleg van nieuwe woorden
 - visualisering
 - het geven van feedback
 - interactie in de klas
- past samen met de vakdocent het les- en toetsmateriaal aan, indien de ruimte in het lespakket het toelaat

De vakdocent:

- zorgt voor de inhoudelijke input: thema's, materiaal, ...
- geeft aan met welke lesonderdelen cursisten problemen hebben of kunnen hebben. Op basis hiervan bekijken de taal- en vakdocent of een aanpassing van de opbouw en inhoud²¹ van het programma wenselijk is.

Afstemming opleidingsvloer en werkvloer

Niet zozeer de vakdocenten maar vooral stageplaatsen en potentiële werkgevers weten precies wat ze op de werkvloer van de werknemers verwachten. Hun actieve inbreng is zeer belangrijk. De directie stimuleert een nauwe samenwerking tussen het beroepsgerichte centra en potentiële werkgevers.

- Werkgevers hebben een signaalfunctie. Ze geven structureel aan waar er zich **talige problemen** voordoen bij laagtaalvaardige werknemers. Onderwijsinstellingen stimuleren deze inbreng.
- Het bedrijfsleven, de non-profitsector en de overheidsdiensten kunnen voor **voldoende taalstages** en **(snuffel)stageplaatsen** zorgen. Op de werkvloer leren de cursisten immers niet alleen vaardigheden en attitudes, maar ook de (vak)taal. In de praktijk blijkt dat het soms moeilijk is om stageplaatsen te vinden.

Praktijkvoorbeeld

Directeur: "Een aantal cursisten NT2 kreeg het op een bepaald moment steeds moeilijker om de eindtermen te behalen, zelfs nadat ze 2 of 3 keer dezelfde module hadden gedaan. Deze cursisten waren tijdelijk niet meer gebaat bij de klassieke vorm van taal leren in de klas. Zij en vele anderen vonden het moeilijk om contacten te leggen met Nederlandstaligen. We raadden hen aan om vrijwilligerswerk te doen, maar zelf de stap zetten naar socio-culturele organisaties was te groot. We zijn dan op zoek gegaan naar een manier om aan de leervraag van die groep cursisten tegemoet te komen en zijn in september 2005 op Sité gestart met een module socio-culturele integratie C4, project sociale stage. Zowel de cursisten als de werkgevers zijn heel tevreden over het concept."

²¹ Het gaat hierbij zowel om de aparte als de geïntegreerde lessen.

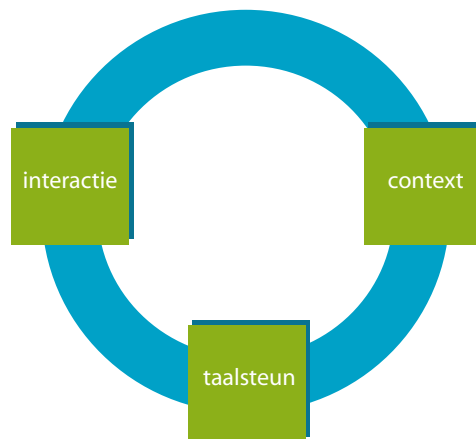
- Bedrijven kunnen – voor zover dat nog niet gebeurt – in de **infrastructuur** en uitrusting van simulatie- en praktijklokalen voorzien.
- De werkvloer kan het aantrekken van anderstaligen als een positieve maatschappelijke verandering en als een meerwaarde voor het bedrijf bekijken. Anderstalige werknemers beheersen de taal inderdaad niet altijd ten volle, maar ze kunnen wel hun taal in de werkcontext steeds verbeteren. Werkgevers kunnen werknemers in dit proces stimuleren door zelf een taalbeleid uit te stippelen en Nederlands op de werkvloer (NODW) in het bedrijf aan te bieden.
Meer informatie over **taalbeleid** op de werkvloer vindt u in *Klare Taal rendeert: over het belang van een taalbeleid voor bedrijven en organisaties* (2007)²².

Stap 4: Pas de didactiek aan²³

Taalgericht vakonderwijs is **geen volledig nieuwe didactiek**. Het is **verwant aan** actief leren, zelfstandig leren, samenwerkend/coöperatief leren, competentiegericht leren, taakgericht leren. Het sluit ook aan bij het onderwijskansenbeleid en bij didactische vernieuwingen die onderwijsinstellingen al toepassen.

Bij sommige van deze vernieuwingen zijn taalzwakke cursisten bij de **uitvoering van taken** vaak belemmerd door een **tekort aan taalvaardigheid**. Bij samenwerkend leren zijn sommige taalzwakke cursisten bijvoorbeeld verbaal niet sterk genoeg om volwaardig aan overleg deel te nemen.

Taalgericht vakonderwijs lost niet alle knelpunten op, maar geeft wel op een toegankelijke manier **tips en instrumenten** die elke (vak)leraar eenvoudig kan uitproberen en implementeren. De vakdocent hoeft geen taaldocent te worden, maar kan taalzwakke cursisten wel talig ondersteunen vanuit zijn eigen vak. Alle cursisten – taalzwak of taalsterk – zijn gebaat bij extra **interactie, context en taalsteun**.

Figuur 3: De drie pijlers van geïntegreerd vakonderwijs.

Bijlage 13 licht toe hoe de drie pijlers van taalgericht vakonderwijs ‘interactie, context en taalsteun’ een plaats kunnen krijgen binnen de vaklessen.

²² de Vos, Hilde en Leysen, Jes (2007): *Klare Taal rendeert. Over het belang van een taalbeleid voor bedrijven en organisaties*. Te downloaden via:

<http://www.nt2antwerpen.be/huis-van-het-nederlands-antwerpen/taalbeleid.html>.

²³ Voor de uitwerking van deze stap hebben we veel inspiratie opgedaan in het *Handboek taalgericht vakonderwijs* (2004), de website van het Platform voor Taalgericht Vakonderwijs en *Vaktaal. Taalontwikkeling in het vakonderwijs* (2003).

Stap 5: Pas les- en toetsmateriaal aan en ontwikkel nieuw materiaal

Vakdocenten weten doorgaans niet hoe ze hun lesmateriaal taalgericht kunnen maken. Bijlagen 19 en 21 geven een **aantal criteria** waaraan taalgericht cursus- en toetsmateriaal moet voldoen. Van lesmateriaal en toetsen die je zelf hebt opgesteld, zie je vaak de tekortkomingen niet. Daarom is het zinvol om onder collega's **lesmateriaal** en **toetsvragen** te **controleren** en suggesties te noteren. Bijlagen 20 en 22 tonen hiervoor een **checklist**.

Om schriftelijk les- en toetsmateriaal op taal te screenen verwijzen we naar de publicatie *Klare Taal rendeert. Instrument screening schriftelijk taalgebruik* (2007).

Nuttige links waar u concrete didactische tips vindt bij het opstellen van toetsen en examens zijn:

- www.taalgerichtvakonderwijs.nl
- www.cnavt.org
- www.nt2evaluatheek.be

Stap 6: Evalueer de implementatie van taalgericht vakonderwijs

De directie heeft maandelijks overleg met de werkgroep Taalgericht Vakonderwijs. Ze stimuleert en adviseert de werkgroep en denkt na over oplossingen voor knelpunten. Verder evalueert ze of de implementatie van taalgericht vakonderwijs in alle vaklessen goed verloopt.

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren*, 3 *Stappenplan taalgericht vakonderwijs*, stap 6.

BEOOGDE SITUATIE

- De docenten scholen zich na in taalgericht vakonderwijs.
- De docenten passen de opbouw en inhoud van het programma aan: van concreet naar abstract, van praktijk naar theorie.
- De taalgerichte aanpak is aanwezig in de didactiek van de docent.
- De docenten ontwikkelen en passen les- en toetsmateriaal aan volgens de principes van taalgericht vakonderwijs.

4 STAPPENPLAN NEDERLANDS OP DE OPLEIDINGSVLOER (NODO)

Beginsituatie

- Stap 1 Verzamel informatie over de organisatie van Nodo
- Stap 2 Vervul de voorwaarden
- Stap 3 Selecteer kandidaten voor Nodo
- Stap 4 Kies de aangewezen organisatievormen
- Stap 5 Vul Nodo inhoudelijk in
- Stap 6 Bepaal de evaluatievorm van Nodo
- Stap 7 Evalueer de implementatie van Nodo

Beoogde situatie

BEGINSITUATIE

Onderscheid Nederlands op de opleidingsvloer en een talig beroepsgericht neventraject

Nederlands op de opleidingsvloer (Nodo) en een talig beroepsgericht neventraject zijn twee vormen van geïntegreerd vakonderwijs. Soms worden ze met elkaar verward. Toch zijn er **grote verschillen**²⁴.

Nodo bestaat uit volledig **geïntegreerde** taalondersteuning en is **remediërend**. De taaldocent speelt in op taalproblemen die zich (op het moment zelf) in de praktijkles stellen. Een **talig beroepsgericht neventraject** is **certificerend**. De cursisten behalen een hoger taalniveau volgens de Opleidingsprofielen Moderne Talen/het Europees Referentiekader²⁵.

Een veilig klasklimaat

Een veilig klasklimaat betekent een sfeer waarin **solidariteit, respect** en **hulpvaardigheid** centraal staan. Alleen als taalsterke cursisten en docenten **openstaan** voor extra taalondersteuning aan laagtaalvaardige cursisten, kunnen er bevredigende resultaten worden bereikt.

Stap 1: Verzamel informatie over de organisatie van Nodo

Zie Luik 2 Actieplan voor directies en coördinatoren, 4 Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer, Stap 1.

Stap 2: Vervul de voorwaarden

Zie Luik 2 Actieplan voor directies en coördinatoren, 4 Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer, Stap 2.

²⁴ Zie bijlage 2 Overzicht trajecten geïntegreerd vakonderwijs.

²⁵ Zie bijlage 1 Vergelijkend overzicht niveaus Nederlands tweede taal.

Stap 3: Selecteer kandidaten voor Nodo²⁶

Het centrum kan de kandidaten voor Nodo met een functionele taaltoets en/of taalportfolio selecteren.

1. Functionele taaltoets op maat²⁷

Een **functionele taaltoets op maat** geeft diagnostische informatie over individuele taalproblemen van cursisten.

Zie 1 Stappenplan instroom, Stap 4.

2. Het taalportfolio

“Een taalportfolio is een doelgerichte verzameling van werk van een student waarin zijn inspanningen, vooruitgang en verwezenlijkingen met betrekking tot taalvaardigheid in kaart worden gebracht. Het taalportfolio maakt de taalvaardigheid van de studenten zichtbaar en de taalvorderingen meetbaar²⁸.”

Het taalportfolio past in de visie van **brede evaluatie**. De cursist wordt op verschillende momenten geëvalueerd en niet alleen bij de in- of uitstroom. Brede evaluatie meet naast taalkennis ook een bredere taalvaardigheid, het taalleerproces, leerstrategieën, ... De cursist wordt zo meer betrokken bij zijn taalleerproces. Deze manier van evalueren staat nog in de startblokken, maar zal over enkele jaren wellicht zijn ingeburgerd.

Het **Europees taalportfolio** bestaat uit drie onderdelen: het taalpaspoort, de taalbiografie en het taaldossier²⁹.

Het taalpaspoort

Het taalpaspoort beschrijft de taalvaardigheid van de cursist: luisteren, lezen, schrijven en spreken. De beschrijving refereert naar de niveaus van het Europees Referentiekader³⁰. Spreken wordt onderverdeeld in productie en interactie. De cursist geeft zelf zijn competenties aan en bewijst ze door middel van examens, gevolgde cursussen en andere documenten.

De taalbiografie

De taalbiografie is een persoonlijk verslag van wat en hoe de cursist heeft geleerd en bevat zijn strategieën voor verder taalleren. Hij ondersteunt dit verslag met bewijsstukken. Hij maakt hierbij gebruik van het Europees Referentiekader. Centraal staat de bewustwording van het taalleerproces.

Het taaldossier

Het taaldossier bevat eigen werkstukken van de cursist waarmee hij kan aantonen dat hij echt heeft verworven wat in het taalpaspoort en de taalbiografie is beschreven. De cursist beslist zelf wat hij in zijn dossier opneemt en wat niet.

²⁶ Voor de selectie van kandidaten van neventrajecten gelden dezelfde principes.

²⁷ Zie bijlage 9 *Voorbeeld functionele taaltoets Leonardo Lyceum* | SITO 7.

²⁸ CnaVT/Nederlandse Taalunie. Toetstip 7 mei 2007. www.cnavt.org.

²⁹ Voor een uitgebreide beschrijving en voorbeelden van documenten verwijzen we naar *Taalportfolio voor volwassenen* (2006). Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Onderwijs. De Entiteit Curriculum (ex-DVO) www.ond.vlaanderen.be/dvo/volwassenen/taalportfolio.

³⁰ Zie bijlage 1 *Vergelijkend overzicht niveaus Nederlands tweede taal*.

Stap 4: Kies de aangewezen organisatievormen

1. Het centrum maakt een profielschets van de doelgroep.

Het centrum denkt na waar Nodo nodig is: op de simulatievloer, op de stagevloer, in de theoretische lessen, ... Docenten analyseren de doelgroep en maken een profielschets.

Het centrum stelt zich volgende vragen:

- Bestaan de lesmomenten waar zich problemen stellen vooral uit handelingen of theorie?
- Is de klas taalhomogeen of taalheterogeen?
- Is het aantal taalzwakke cursisten de meerderheid of de minderheid van de klas?
- Is het taalniveau van de doelgroep voor Nodo homogeen of heterogeen?
- Hoeveel uur per week kan er Nodo worden gegeven?
- Is het lessenpakket/uurrooster van de cursisten licht of zwaar?
- Heeft de taaldocent minimum 6 uur per week om lessen voor te bereiden en om met de cursisten of de vakdocent te overleggen?

2. Keuze organisatievormen

Het centrum bekijkt welke organisatievorm van Nodo het beste aansluit bij de noden van de doelgroep. Onderstaand schema in combinatie met de profielschets is hiervoor een hulpmiddel. Door de parameters die voor het centrum van toepassing zijn te markeren, ziet het centrum welke organisatievormen het meest voor de hand liggen. De toelichting van de parameters en de organisatievormen staan in bijlage 3 en 24.

Parameters → Organisatie- vormen ↓	Handelingen (H) of theorie (T)	Klas: taalhomogeen (HO) of taalheterogeen (HE)	Klas: meerderheid (ME) of minderheid (MI) taalzwakken	Taalniveau doelgroep Nodo: homogeen of heterogeen	3 uur Nodo per week is voldoende.	Lesrooster: licht (L) of zwaar (Z)	6 uur per week extra nodig voor taaldocent
verwoorden van handelingen	H	HO of HE	ME of MI	HO of HE	ja	L of Z	nee
co-teaching	H of T	HO of HE	ME of MI	HO of HE	nee	L of Z	ja
apart nemen in vakles	H of T	HE	MI	HE	ja	L of Z	nee
algemene beroepsgerichte lessen	T	HE	ME of MI	HO of HE	ja	L	nee
voor- of nabereiding	T	HE	ME of MI	HO of HE	ja	L	ja
individuele begeleiding	T	HE	MI	HE	nee	L of Z	ja

Stap 5: Vul Nodo inhoudelijk in

1. De taaldocent observeert vaklessen op talig en inhoudelijk vlak.

De taaldocent observeert bij voorkeur voor hij met Nodo start. Ook tijdens het traject blijven observaties nuttig.

Op talig vlak

- De taaldocent **ervaart zelf** op welke momenten taalzwakke cursisten extra taalondersteuning nodig hebben.
- De taaldocent spoort de **oorzaken van taalproblemen** op: taaldeficiëntie van de cursist of de didactiek van de vakdocent die nog onvoldoende is afgestemd op laagtaalvaardige cursisten. Bijvoorbeeld: taalgebruik van de docent (te snel, dialect), te weinig context, weinig visualisering, ... Tijdens de nabespreking licht de taaldocent de oorzaken toe en geeft hij **relevante NT2-tips** aan de vakdocent.
- De taaldocent geeft feedback aan de vakdocent. Dit is soms een gevoelige zaak. De taaldocent zal voorzichtig moeten zijn in zijn verwoordingen. De vakdocent moet beseffen dat feedback over taalondersteuning het lesgeven ten goede komt en dat het geen negatieve commentaar is op de algemene didactiek van de vakdocent.

Op inhoudelijk vlak

- De taaldocent stelt inhoudelijke vragen over facetten die voor hem niet duidelijk zijn.
- De taaldocent leert het vak inhoudelijk beter kennen, verkrijgt een zekere affiniteit met het vak en leert zelf de vaktaal. Voor een taaldocent is vaktaal en de inhoud van het vak ook nieuwe leerstof. Om Nodo te kunnen invullen is een kennis van de vakinhoud nodig.

2. De vak- en taaldocent werken nauw samen om Nodo inhoudelijk in te vullen.

Nodo kan in alle vaklessen of in een aantal vaklessen plaatsvinden. Tijdens Nodo staan de vak- en taaldocent samen op de opleidingsvloer. Om deze lessen gestructureerd te laten verlopen en doelgericht taalondersteuning te geven, bereiden ze de Nodo-lessen degelijk voor.

Procedure

1. De vakdocent licht het **lesverloop** zo gedetailleerd mogelijk toe.
2. De docenten bespreken waar de cursisten met een lagere taalvaardigheid **problemen** mee (kunnen) hebben³¹. Ze gaan ook na of de vakdocent sommige taalproblemen al op voorhand kan verhelpen.
3. Ze bekijken **kritisch** volgende **aspecten**:
 - de opbouw van de les
 - het aandeel theorie en praktijk
 - het taalgebruik (o.a. standaardtaal en spreektempo)
 - de instructietaal
 - de uitleg van nieuwe woorden
 - mogelijke visualisering
 - het geven van feedback
 - interactie in de klas
4. De taal- en vakdocent beslissen welke **organisatievorm** het meest gepast is. Bijvoorbeeld: co-teaching, cursisten apart nemen in de vakles, een taalles als voorbereidende nabespreking, ...
5. Ze stellen samen een globaal **lesverloop** op van de les Nodo.
6. De docenten zorgen allebei voor **aanvullend materiaal**: prentmateriaal, folders, brochures, video's, ...
7. De taaldocent maakt de les en vraagt indien nodig feedback aan de vakdocent.

³¹ Niet alleen de docenten, maar ook de cursisten zelf kunnen aangeven waar ze extra ondersteuning nodig hebben.

Voorwaarden bij co-teaching

Bij **co-teaching** is de taakverdeling van de docenten zeer belangrijk. De lesvoorbereiding is een scenario waarin beschreven staat waar en wanneer de taaldocent mag onderbreken of wanneer de vakdocent om verduidelijking vraagt. Er blijft wel nog plaats voor spontane onderbrekingen.

Enkele taken voor de taaldocent:

- een vraag stellen aan de vakdocent als blijkt dat een cursist iets niet begrepen heeft
- een vraag stellen aan een cursist als die met een begripsprobleem kampt
- cursisten stimuleren om vragen te stellen
- de vakdocent stimuleren om aan begripscontrole bij de cursisten te doen
Bijvoorbeeld: Begrijp je dat woord? Ken je een synoniem? Kan je dat zelf uitleggen?
- de vakdocent stimuleren om zijn taalgebruik aan te passen en alerter te zijn voor taalproblemen

Enkele taken voor de vakdocent:

- regelmatig controleren of cursisten alles begrepen hebben
- cursisten de tijd geven om instructies of een uitleg te herhalen
- de taaldocent de kans geven om de vakles te onderbreken bij begripsproblemen

Als er een **overschrijding van taken** plaatsvindt en dit tot frustratie van één van de docenten leidt, dan is het belangrijk om dit onmiddellijk uit te spreken.

De **vakdocent is de deskundige**, de taaldocent neemt de les niet over. Hij krijgt wel voldoende kans om tussen te komen zonder te storen.

De **vakles** kan wel iets **trager** verlopen dan normaal. Dat is inherent aan Nodo. Toch moet er voor de cursisten nog **voldoende tijd blijven om het vak goed te leren**. De vakles mag geen taalles worden. Een goed evenwicht tussen vak en taal is de boodschap.

Voor bepaalde opleidingen is het minder belangrijk hoe een cursist iets zegt, als hij maar begrijpt welke handelingen hij moet uitvoeren en de uitvoering ervan tot een goed einde brengt. Voor andere opleidingen is werken aan een zekere mate van vormcorrectheid wel belangrijk. Wanneer taalondersteuning met het oog op vormcorrectheid mag plaatsvinden, moet dit op voorhand goed afgesproken worden.

Stap 6: Bepaal de evaluatievorm van Nodo

Evaluatie staat haaks op het remediërende karakter van Nodo. Als er om organisatorische redenen toch geëvalueerd moet worden, kiest het centrum bij voorkeur voor **brede evaluatie**³² zoals permanente evaluatie, portfolio, (self)assessment, ...

Stap 7: Evalueer de implementatie van Nodo

De directie en docenten evalueren of:

- Nodo de gewenste doelstellingen bereikt
- de cursisten voortgang maken in de vakopleiding
- de samenwerking tussen taal- en vakdocent goed verloopt

De docenten signaleren knelpunten aan de directies die op hun beurt naar oplossingen zoeken.

BEOOGDE SITUATIE

- De toetsafnemers selecteren de kandidaten voor Nodo op basis van een valide en betrouwbare functionele taaltoets en/of het taalportfolio.
- De werkgroep Taalbeleid selecteert de juiste organisatievormen voor Nodo.
- De taal- én vakdocent zorgen allebei voor een didactische en inhoudelijke input.
- Er is een duidelijke taakverdeling tussen taal- en vakdocenten.

³² Voor meer informatie zie www.nt2evaluatheek.be of www.cnavt.org.

5 STAPPENPLAN EEN TALIG BEROEPSGERICHT NEVENTRAJECT

Beginsituatie

- Stap 1 Kies voor een taalheterogeen of taalhomogeen doelpubliek
- Stap 2 Vervul de voorwaarden
- Stap 3 Bepaal de organisatieformule van het traject
- Stap 4 Reflecteer over de gewenste talige instroomvereisten en uitstroomdoelen
- Stap 5 Selecteer kandidaten voor het traject
- Stap 6 Vul de opbouw en de inhoud van het traject in
- Stap 7 Bepaal de evaluatievorm van het traject
- Stap 8 Evalueer de implementatie van het traject

Beoogde situatie

Stap 1: Kies voor een taalheterogeen of taalhomogeen doelpubliek

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren, 5 Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 1.*

Stap 2: Vervul de voorwaarden

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren, 5 Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 2.*

Stap 3: Bepaal de organisatieformule van het traject

Zie Luik 2 *Actieplan voor directies en coördinatoren, 5 Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 3.*

Stap 4: Reflecteer over de gewenste talige instroomvereisten en uitstroomdoelen

Voor de inhoudelijke invulling van het traject is het noodzakelijk om eerst over de gewenste instroomvereisten en de beoogde uitstroomdoelen te reflecteren.

1 Beoogde uitstroomdoelen

Het centrum bepaalt zelf de uitstroomdoelen van het traject. Het centrum stelt zich de volgende vragen:

- Wat is het gewenste instroomniveau van de vakopleiding³³ (= doorgaans module 1)?
- Wat is het beoogde taalniveau op het einde van de vakopleiding?
- Hoe lang duurt één beroepsgerichte module (of de hele opleiding)?
- Hoeveel modules kan het centrum financieel gezien inrichten?

Voorbeeld: een GPB-opleiding richt een talig beroepsgericht neventraject in.

- De talige instroomvereiste van de opleiding is Threshold/B1 (2.4).34.
- De uitstroomvereisten voor leraar zijn Effectiveness/C2 (4.2).
- De volledige opleiding duurt 4 semesters (= 2 jaar).
- Elk semester wordt 1 module NT2 aangeboden verspreid over 2 jaar.

2 Gewenste instroomvereisten

De instroomvereisten van het traject komen overeen met de gewenste instroomvereisten van de vakopleiding of vakmodule.

Stap 5: Selecteer kandidaten voor het traject

Zie 4 *Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer, Stap 5.*

³³ Zie 1 *Stappenplan instroom.*

³⁴ Zie bijlage 1 *Vergelijkend overzicht niveaus Nederlands tweede taal.*

Stap 6: Vul de opbouw en de inhoud van het traject in

1 De taaldocent observeert vaklessen en bespreekt dit daarna met de vakdocenten.

Een taaldocent is meestal niet vertrouwd met de inhoud van de vakopleiding. Daarom observeert hij een aantal vaklessen. Tijdens de observaties **noteert** hij de (vermoedelijke) **talige problemen** van laagtaalvaardige cursisten en noteert hij **didactische NT2-tips** voor de vakdocent. Daarna volgt een **bespreking** met de vakdocent. Deze bespreking vindt bij voorkeur plaats meteen na de observatie. Zorg altijd voor een mondelinge bespreking. De vakdocent kan schriftelijke feedback (e-mail) makkelijk fout interpreteren.

De taaldocent stelt de vakdocent vragen over:

- inhoudelijke aspecten die niet duidelijk zijn
- de meest voorkomende talige problemen die zich tijdens de vakles stellen
- de verwachtingen over het talig beroepsgerichte traject (doelpubliek, talig uitstroomniveau, inhoud, samenwerking tussen vak- en taaldocent, ...)

Hij geeft vervolgens didactische NT2-tips om de vakles taalgericht te maken. De volgende facetten kunnen hierbij aan bod komen:

- de opbouw van de les
- het aandeel theorie en praktijk
- het taalgebruik (o.a. standaardtaal en spreektempo)
- de instructietaal
- de uitleg van nieuwe woorden
- mogelijke visualisering
- het geven van feedback
- interactie in de klas

2 De docenten vullen vanuit de opleidingsprofielen en leerplannen de inhoud van het traject in.

Om het traject **inhoudelijk in te vullen**, vertrekken de docenten van de opleidingsprofielen en de leerplannen van de vakopleiding en van de opleidingsprofielen en de leerplannen van de algemene NT2-modules die overeenkomen met het beoogde uitstroomniveau³⁵. Ze passen de inhoud van het traject zo goed mogelijk aan de beroepscontext/vakinhoud van de vakopleiding aan.

Voorbeeld:

Beoogd uitstroomniveau neventraject:	Threshold/B2 (2.4)
Specifieke eindtermen op niveau 2.4:	De cursist kan op structurend niveau een verslag schrijven over uitgevoerde werkzaamheden, een situatie en een gebeurtenis.
Vertaling naar de vakopleiding:	De cursist kan een verslag schrijven. Hij kan observaties van patiënten beschrijven en hij kan reflecties op zijn persoonlijk handelen noteren.
Vertaling naar het neventraject:	De cursist kan schriftelijk een gedetailleerde patiëntenbeschrijving opstellen. De cursist kan reflecties op het persoonlijk handelen verwoorden. De cursist kan algemene en vakspecifieke woordenschat en aangepaste formuleringen gebruiken.

3 De taal- en vakdocenten brainstormen over mogelijke concrete lesinhouden voor het traject.

Tijdens een brainstorm zorgen vakdocenten voor een grote input aan lesinhouden. De taaldocent informeert de vakdocent over de principes van de **taakgerichte didactiek**³⁶. Zo kan de vakdocent gericht op zoek gaan naar geschikte lesinhouden en authentiek materiaal.

Hieronder vindt u kort het onderscheid tussen traditionele en taakgerichte taallessen:

- In de **traditionele taallessen** vertrekt de docent van de bouwstenen: taalhandelingen en taalelementen. De cursist krijgt eerst de nodige woordenschat en structuren aangeboden, daarna voert hij pas taken uit.
- In **taakgerichte lessen** vertrekt de docent vanuit het handelen, het uitvoeren van een opdracht of taak. Tijdens de taak merkt de cursist zelf welke taalelementen en taalhandelingen hij nog mist om de taak tot een goed einde te brengen. Hij moet 'taaldrempels' overwinnen. De taaldocent vervult de rol van begeleider: hij ondersteunt en geeft feedback wanneer de cursist erom vraagt of wanneer hij merkt dat taalondersteuning nodig is. Hij biedt de noodzakelijke taalhandelingen en elementen tijdens de taak aan. De taaldocent moet ervoor zorgen dat bij de materiaalontwikkeling de bouwstenen voldoende impliciet aan bod komen. Taakgericht werken is motiverend. Cursisten vragen zélf op het juiste moment en in de juiste context om de nodige bouwstenen. Taalleren gebeurt dan op een 'natuurlijke' manier.

³⁵ Voor de opleiding Haartooi Hulpkapper is het beoogde uitstroomniveau Threshold/B1 (2.1). Voor de invulling van het neventraject worden de opleidingsprofielen Threshold/B1 (2.1) gebruikt. Deze opleidingsprofielen staan op de website van de Entiteit Curriculum Volwassenenonderwijs: <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/volwassenen/inhouden/svwo/NT2/NT2.htm>

³⁶ Voor meer informatie over taakgericht onderwijs verwijzen we naar www.nt2.be. Op deze website vindt u een voorbeeldles over verzekeringen uit Padmos, T. (2003). *De Nieuwe Markt Cursus Nederlands voor Ondernemers*.

Een voorbeeld uit de opleiding Administratie:

De doelstelling van de les is informatie vragen aan een klant om een bestelbon in te vullen. De cursisten vullen de bestelbon in en gaan al doende op zoek naar de betekenis van woorden, juiste vraagstellingen, ... Ze kunnen hierbij een beroep doen op de hulp van medecursisten, de taaldocent en naslagwerken.

4 De taaldocent stelt een programma/werkplan op.

De taaldocent stelt een programma/werkplan op. Hij gaat uit van de opleidingsprofielen, de leerplannen en de inhoudelijke lesideeën van de brainstorm.

5 De taal- en vakdocenten verzamelen materiaal.

De taaldocent en vakdocenten verzamelen voldoende authentiek materiaal om lesmateriaal te ontwikkelen.

Een overzicht van bruikbaar materiaal:

- cursussen van vakdocenten
- folders/brochures/artikels/ ...
- video's/geluidopnames/ ...
- foto's/tekeningen/ ...
- gereedschappen/voorwerpen/materialen/ ...
- formulieren
- schema's/voorschriften/ ...
- ...

6 De taaldocent ontwikkelt lessen en lesmateriaal.

Vanuit het programma ontwikkelt de taaldocent taakgerichte lessen en lesmateriaal. Omdat de taaldocent geen vakdocent is, zal hij meermaals een beroep moeten doen op de deskundigheid van de vakdocent. Voor het welslagen van het traject is het een voorwaarde dat de vakdocenten hiervoor openstaan, feedback geven en zelf actief meedenken.

Stap 7: Bepaal de evaluatievorm van het traject

Er kan op **verschillende momenten** getoetst worden: voor, tijdens of op het einde van het neventraject. Docenten opteren het beste voor **brede evaluatie** omdat die aansluit bij de principes van geïntegreerd onderwijs. Er zijn tal van mogelijkheden: portfolio, evaluatiegesprekken, peer evaluatie, zelfevaluatie, assessment taken, observaties, groepswerk, ...
Voor inspiratie en nuttige tips zie: www.cnavt.org en www.nt2evaluatheek.be.

Stap 8: Evalueer de implementatie van het traject

Maandelijks evalueren beide directies, taaldocent en taalcoördinator volgende punten:

- voortgang cursisten: succesverhalen, uitval, behalen van beoogde uitstroomniveau, ...
- samenwerking tussen vak- en taaldocent
- knelpunten
- extra voorwaarden die vervuld moeten worden

BEOOGDE SITUATIE

- De selectie van de kandidaten voor het neventraject gebeurt aan de hand van een valide en betrouwbare functionele taaltoets op maat.
- De taal- en vakdocenten zorgen ervoor dat de inhoud van het talig beroepsgericht neventraject zo goed mogelijk aansluit bij de beroepscontext.
- De evaluatievorm sluit aan bij de inhoud en de manier van lesgeven in het talig beroepsgericht neventraject.

6 STAPPENPLAN EEN TALIG BEROEPSGERICHT VOORTRAJECT

Beginsituatie

- Stap 1 Verzamel informatie over de organisatie van het traject
- Stap 2 Vervul de voorwaarden
- Stap 3 Bepaal de organisatieformule van het traject
- Stap 4 Reflecteer over de gewenste talige instroomvereisten en uitstroomdoelen
- Stap 5 Selecteer de kandidaten voor het traject
- Stap 6 Vul de opbouw en de inhoud van het traject in
- Stap 7 Bepaal de evaluatievorm van het traject
- Stap 8 Evalueer de implementatie van het traject

Beoogde situatie

Stap 1: Verzamel informatie over de organisatie van het traject

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 1.*

Stap 2: Vervul de voorwaarden

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 2.*

Stap 3: Bepaal de organisatieformule van het traject

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 3.*

Stap 4: Reflecteer over de instroomvereisten en uitstroomdoelen

De werkgroep Taalbeleid reflecteert over de gewenste talige instroomvereisten en de beoogde uitstroomdoelen van het traject. Aangezien het beroepsgericht centrum geen ervaring heeft met de abstracte schalen van het Europees Referentiekader of de Opleidingsprofielen Moderne Talen, is het aangeraden dat een taalexpert of taaldocent de vakdirectie en -docenten ondersteunt.

De beoogde uitstroomdoelen

De uitstroomdoelen van het talig voortraject zijn gelijk aan de talige instroomvereisten van de vakopleiding.

Zie 1 *Stappenplan instroom.*

De gewenste instroomvereisten

Nadat de uitstroomdoelen van het talig voortraject bekend zijn, kunnen de docenten reflecteren over de **instroomvereisten van het talig beroepsgericht voortraject**. De instroomvereisten zullen omwille van transparantie geformuleerd worden in NT2-niveaus van de Opleidingsprofielen Moderne Talen³⁷ of het ERK³⁸.

De volgende factoren spelen een cruciale rol:

- Wat zijn de instroomvereisten van de vakopleiding?
- Hoe lang mag het voortraject duren?³⁹
- Hoe vaak per week zullen de taallessen doorgaan?⁴⁰
- Hoeveel modules kunnen de centra op basis van de vorige twee vragen inrichten?

³⁷ Deze opleidingsprofielen werden op basis van het ERK door de Entiteit Curriculum opgesteld.

³⁸ Europees Referentiekader. Zie bijlage 1 *Vergelijkend overzicht niveaus Nederlands tweede taal.*

³⁹ Dit hangt af van de duur van de vakmodules en van het aantal leraarsuren of financiële middelen die ter beschikking zijn.

⁴⁰ Deze beslissing hangt af van de doelgroep. Bijvoorbeeld: als de meeste kandidaten die in de vakopleiding willen instromen werken of kinderen hebben, heeft het weinig zin om een zeer intensief voortraject te organiseren. Eén of twee keer per week is dan voldoende.

Voorbeeld: de opleiding verpleegkunde vierde graad wil een talig beroepsgericht voortraject inrichten

- *De talige instroomvereiste van de vakopleiding is Threshold/B1 (2.3). Dit is eveneens het uitstroomdoel van het voortraject.*
- *Het centrum wil het voortraject zo goed mogelijk op de vakopleiding laten aansluiten. Een module in de vakopleiding duurt 5 maanden (= ongeveer 20 lesweken). Het voortraject mag ook maximum 5 maanden duren.*
- *Omdat veel instromers een gezin hebben of deeltijds werken, kiest de directie een voortraject van 2 x 3u per week.*
- *Eén geïntegreerde module NT2 bedraagt 120 lessen. Eén module NT2 duurt 20 weken (120:6). Het centrum kan 1 module NT2 aanbieden: Threshold/B1 (2.2).*
- *De cursisten moeten het niveau Threshold/B1 (2.1) hebben behaald om met het voortraject te starten.*

Stap 5: Selecteer de kandidaten voor het traject

Wanneer een cursist door een tekort aan taalvaardigheid niet kan starten met de vakopleiding, wordt hij doorverwezen naar het voortraject.

Meer informatie over de intake zie *Stappenplan instroom, Stap 4.*

Stap 6: Vul de opbouw en de inhoud van het traject in

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 6.*

Stap 7: Bepaal de evaluatievorm van het traject

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject, Stap 7.*

Stap 8: Evalueer de implementatie van het traject

Zie 5 *Stappenplan talig beroepsgericht neventraject Stap 8.*

BEOOGDE SITUATIE

- De intakeprocedure verloopt correct. De toetsen zijn betrouwbaar en valide.
- De taal- en vakdocenten zorgen ervoor dat de inhoud van het talig beroepsgericht voortraject zo goed mogelijk aansluit bij de beroepscontext.
- De evaluatievorm sluit aan bij de inhoud en de manier van lesgeven in het talig beroepsgericht voortraject.

7 LIJST MET AFKORTINGEN

ALTE	Association of Language Testers in Europe
BSO	Beroeps Secundair Onderwijs
CBE	Centra voor Basiseducatie
CEFR	Common European Framework of Reference
CNaVT	Certificaat Nederlands als Vreemde Taal
CTO	Centrum voor Taal en Onderwijs
CVO	Centra voor Volwassenenonderwijs
DBO	Dienst Beroepsopleiding
DIVA	Dienst Informatie, Vorming en Afstemming
DVO	Dienst voor Onderwijsontwikkeling (heden: Entiteit Curriculum)
ERK	Europees Referentiekader
EVC	Eerder Verworven Competenties
GO	Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
HITEK	Hoger Instituut voor Talen en Economie Kortrijk
HvN	Huis van het Nederlands
KUL	Katholieke Universiteit Leuven
Lt	lestijden
NARIC	National Academic (& Professional) Recognition and Information Centre
NODO	Nederlands op de Opleidingsvloer
NODW	Nederlands op de Werkvloer
NT2	Nederlands als tweede taal
OVSG	Onderwijssecretariaat van Steden en Gemeenten
PAV	Project Algemene Vorming
PST	Professionele Schoonmaaktechnieken
RG	Richtgraad
POV	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
SCVO	Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SITO	Stedelijk Instituut voor Technisch Onderwijs
SIVO	Stedelijk Instituut voor Volwassenenonderwijs
SO	Secundair Onderwijs
TIBO	Taaltoets Instroom Beroepsopleiding
TOBA	Toets Basistaalvaardigheid Anderstalige Volwassenen
UA	Universiteit Antwerpen
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidbemiddeling en Beroepsopleiding
VLOR	Vlaamse Onderwijsraad
VSKO	Vlaams secretariaat van het katholiek onderwijs. De katholieke onderwijskoepel.

8 INSPIRATIEBRONNEN

8.1 Literatuur

- Bakker, Ankie e.a. (2000). *Naar een taalgerichte vakles. Draaiboek voor invoering van taalgericht vakonderwijs in Iwoo*. Centrum Educatieve Dienstverlening Rotterdam.
- Beelaert, Sonja en de Vos, Hilde (2003). *Nederlands als tweede taal in een geïntegreerd opleidingsconcept*. Het Leerwerkcentrum Antwerpen.
- Berben, Martien en van Nuffel, Helena (2004). Mamadou aan de muur. Beginnen aan taalondersteuning op de opleidingsvloer. In: *Les 130*, sep.'04, p. 8-9.
- Bolle, Tiba en Witte, Femmy (2003). De stage als startpunt. Handelingssituaties als leidraad voor een geïntegreerd traject. In: *Les 124*, sep.'03, p. 6-9
- Bolle, Tiba (2004). Je moet van elkaar willen leren. Taal- en vakdocenten over hun samenwerking in een geïntegreerd traject. In: *Les 130*, sep.'04, p. 4-6
- Bolle, Tiba (2004). Daar komt nogal wat bij kijken! Structuur aanbrengen in de opzet, uitvoering en evaluatie van een geïntegreerd traject. In: *Les 130*, sep.'04, p.10-12
- Bots, Regine (1999): *Het Posterproject. Handleiding. Woordenschatuitbreiding voor leerjaar 1 in het voortgezet onderwijs. Geschied voor mbo, havo en vwo*. Het Projectbureau, Partners Training & Innovatie Rotterdam.
- Bruylant, Wim en Padmos, Tineke (2001). *Kleurrijke klanten. De opvang van anderstaligen in de ondernemersopleiding*. CTO/Steunpunt Nt2 Leuven.
- Cnossen, Tinneke e.a. (2001) *Een aanzet tot integraal taalbeleid op school*. Amersfoort CPS.
- Cohen de Lara, Hans; van Pruissen, Annemiek; Stassen, Paul (1999). *De route. Een leidraad voor het schrijven van een taalbeleidsplan voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Utrecht Schooladviescentrum.
- Degroof, Wim: *Eindrapport 'Neventrajectexperiment' januari-december 2002*. CTO
- de Vos, Hilde en Leysen, Jes (2007). *Klare taal rendeert. Over het belang van een taalbeleid voor bedrijven en organisaties*. Huis van het Nederlands Antwerpen. Te downloaden via de website van het Huis van het Nederlands Antwerpen: www.nt2antwerpen.be (luik 'Taalbeleid').
- Drijkoningen, Joke en Vander Meeren, Katlijn (2004). Hoe hoog is de drempel? Startniveaus in Brusselse geïntegreerde trajecten. In: *Les 130*, sep.'04, p.20-21.
- Folkstra, J.H (2006). *Activerende werkvormen. Voortgezet Onderwijs*. Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). (Deze publicatie is ook te downloaden)
- Gönenç, Aydan; Hillhorst, Cees en Smulders, Frans (2003). *Een kwestie van beginnen. Beleid maken op taal*. 's-Hertogenbosch KPC.
- Hacquebord, Hilde. Taalproblemen en taalbehoeften in het voortgezet onderwijs. Leerling- en docentenvragenlijsten als instrumenten voor taalbeleid. In: *Levende Talen Tijdschrift*, jg. 5, nr.2 (2004)
- Hajer, Maaike en Meestringa, Theun (2004). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Coutinho.
- Hajer, Maaike e.a (1993). *Adviezen voor schoolleiders. Tips voor de ontwikkeling van een taalbeleid*. Enschede/Lelystad SLO
- Houben, Lies en Wynants, Lies (2006). Onderzoek startcompetenties voor de opleiding verpleegkunde. Leuven/Brussel Centrum voor Taal en Onderwijs in opdracht van VDAB.
- Janssen-Van Dielen, Anne-Mieke (2003). Taaldoelen en vakdoelen bijten elkaar niet. Van denkhandelingen naar taalhandelingen. In: *Les 125*, okt.'03, p. 27-29
- Kabinet minister van onderwijs (2006). *Memorie van toelichting bij het voorontwerp van decreet betreffende het volwassenenonderwijs*. Versie 19 oktober 2006.
- Kabinet minister van onderwijs (2006). *De lat hoog voor talen in iedere school*. Nota Talenbeleid 28 september 2006.
- Kassenberg, Annelies en van Hilst, Brigitte (2005). Docenten getraind in taalgericht vakonderwijs. Een onderzoek naar de effecten. In: *Les 138*, dec.'05, p. 12-14.
- Koning Boudewijnstichting. *Accent op talent. Innoveren van onderwijs in vorming. Tussentijds rapport van de commissie Accent op Talent*. (2004)
- Liefwaard, Marja en Tubbing, Marga (2002). *Eén in de web. Samenwerkingstrajecten educatie beroepsonderwijs: modellen en voorbeelden*. 's Hertogenbosch: CINOP.
- Meestringa, Theun (2003). *Een expertisenetwerk taalbeleid vo in Amsterdam*. SLO Enschede.
- *Methodiekbeschrijving voor de opleiding: HIT Kapper 2002-2004*. Leeuwenborgh Opleidingen.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2006). *Bewijs je bekwaamheid. Studievoortgang op grond van eerder verworven kwalificaties (EVK) en competenties (EVC)*.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2001).

- Volwassenenonderwijs Opleidingsprofielen Moderne Talen. Voorbeeldmateriaal bij de specifieke eindtermen.* DVO Brussel.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Studiegebied NT2. Modulaire opleiding. NT2 R2. AO NT 002.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Studiegebied NT2. Modulaire opleiding Socio-Culturele Integratie R2 AO NT 010.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Algemene vorming BSO3 AO AV 015.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Taalportfolio voor Volwassenen. Aangepaste versie 2006.* Dienst voor Onderwijsontwikkeling.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs en Vorming (2001). *Modulaire beroepsopleidingen studiegebied Personenzorg. Module initiatie verpleegkunde.* DBO Brussel.
 - Nederlandse Taalunie (2006). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen.*
 - Nederlandse Taalunie (2002). *Visietekst Inburgering. Doelbewust inburgeren: een visie op de inburgering van nieuwkomers en oudkomers in Nederland en Vlaanderen.* Nederlandse Taalunie Den Haag.
 - OVSG. *Kwaliteitsvolle toets- en examenvragen.* (te downloaden: www.ovsg.be)
 - OVSG. *Draaiboek voor vakwerkgroepen. Suggesties voor het optimaliseren van vakwerkgroepen op school.* (te downloaden: www.ovsg.be)
 - Paus, Harry; Rymenans, Rita; Van Gorp, Koen (2003). *Dertien Doelen in een dozijn. Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen.* Nederlandse Taalunie Den Haag.
 - Pedagogische Begeleidingsdienst Gemeenschapsonderwijs (2003). *Taalbeleid.*
 - Teunissen, Frans (red.) (1997) *Taalbeleid Concreet. Nederlands als tweede taal en onderwijs in allochtone talen op multi-etnische scholen.* Kpc 's Hertogenbosch.
 - Tubbing, Marga en Raumakers-Volaart, Conny (2000). *Verder met maatwerk in educatie. Stappenplan trajectontwikkeling en voorbeelden.* 's Hertogenbosch: CINOP.
 - Steunpunt GOK (2003). *Taalbeleid op school. Instrument voor een analyse van de beginsituatie. Secundair Onderwijs.* Leuven
 - Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 1. Voorwaarden en uitgangspunten. Oriëntatie op taalbeleid voor management en directie.* Rotterdam. Het Projectbureau
 - Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 2. Schoolvoorbeelden. Praktijkervaringen en adviezen voor de invoering van taalbeleid.* Rotterdam. Het Projectbureau
 - Van den Berg, José (1999). *Nieuwe onderwijsmodellen in de bve-sector.* 's Hertogenbosch: CINOP.
 - Van den Branden, Kris (2005). *Coach de Coach. Taalleerkrachten ondersteunen bij het uitbouwen van hun onderwijspraktijk.* In Mottar, A. (red.) (2005). *Retoriek en praktijk van het moedertaalonderwijs. Een selectie uit de 18de conferentie Het Schoolvak Nederlands.* p.153-164.
 - Van den Branden, Kris. *Zeven vragen over taakgericht onderwijs (en een poging tot antwoord erop ...).* In: *Les*, jan./feb., nr. 3, 29ste jg. (2000)
 - Van der Erve, Elise (1997). *25 Takenpakket coördinatie taalbeleid voortgezet onderwijs* Enschede SLO.
 - Van der Maas, Marjan (2004). *Taal Integraal. Wegen naar taalgericht onderwijs.* Kpc 's Hertogenbosch.
 - Van Gorp, Koen en Verheyden, Hilde. *Taalbeleid op school hoe begin je eraan? Verkenning van een zoekproces.* In: *Vonk*, nov./dec. (2003)
 - Van Hilst, Brigitte: *Instrumenten voor taalbeleid bekeken.* In: *Levende Talen Tijdschrift*, 1/3 okt. (2000)
 - Vanhoren, Ingrid (2001). *Van herkennen naar erkennen. Praktijken en ontwikkelingen rond 'de (h)erkenning van verworven competenties' in Vlaanderen.* Samenvatting.
 - Verhallen (red.) (2003). *Vaktaal. Taalontwikkeling in het vakonderwijs.* Wolters-Noordhoff.
 - Wyns, Luc: *Taalbeleid in de praktijk.* In: *Vonk*. jg 35, nr 2

8.2 interessante websites¹

Algemeen

www.huisnederlandsbrussel.be

Website van *Huis van het Nederlands Brussel*. De *leerkrachtenpagina* verstrekt concreet materiaal en tips die door de medewerkers van het Huis van het Nederlands werden ontwikkeld. Bijvoorbeeld: Nederlands op de schoolvloer en in de opleiding en Nederlands in ziekenhuizen.

www.nt2antwerpen.be

Website van *Huis van het Nederlands Antwerpen*. Bevat interessante en relevante links in verband met aanbodverstrekkers, organisaties, lesmateriaal, taalbeleid.

www.taalunieversum.org

Deze site is voor iedereen bedoeld die interesse heeft voor de Nederlandse taal, met talrijke interessante links, verwijzingen naar vakliteratuur, nieuws, enzovoorts.

Vakliteratuur en lesmateriaal

www.expertisecentrumnt2.nl

NT2puntNL wil op het gebied van NT2 kennis toegankelijk maken, vergroten en verspreiden via ICT. Het expertisecentrum voert zelf een aantal innovatieve NT2 projecten uit en adviseert andere organisaties. De website biedt onder andere informatie en tips aan over duale trajecten².

www.itta.uva.nl

Het ITTA is een expertisecentrum voor NT2 en is een onderdeel van de universiteit van Amsterdam. ITTA doet onder andere onderzoek naar en ontwikkelt lesmateriaal rond geïntegreerde scholing, inhoudsgericht taalonderwijs en taalgericht vakonderwijs. Verder traint en coacht ITTA docenten en geeft adviezen en informatie over taalbeleid, enzovoorts.

www.nt2.be

Het Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U.Leuven) ondersteunt sinds 1990 het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen door middel van onderzoek, materiaalontwikkeling, begeleiding en nascholing van scholen, bedrijven, organisaties en overheden.

www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs bestaat uit medewerkers van verschillende instellingen die hun ervaringen uitwisselen en hun kennis bundelen om taalgericht vakonderwijs zo goed mogelijk vorm te geven. Op de website staan onder andere achtergrondinformatie, werkdocumenten en interessante links in verband met taalgericht vakonderwijs.

www.taalpleinrotterdam.nl

Deze site verstrekt informatie over taalbeleid en taalgericht vakonderwijs, samenwerkend leren, woordenschatuitbreiding, lesvoorbeelden, enzovoorts.

¹ Dit is slechts een opsomming van een aantal relevante websites.

² 'Duale trajecten' betekent geïntegreerd vakonderwijs.

Toetsen

www.cnavt.org

De CnavT-medewerkers maken profieexamens Nederlands die meten of iemand in de Nederlandse taal kan functioneren in een bepaald domein. Op de website staan een toetsenbank met voorbeelden van nuttige toetstips en toetstaken die docenten kunnen gebruiken.

www.nt2evaluatheek.be

Deze site bevat een NT2-toetsenbank en geeft nuttige achtergrondinformatie en tips over toetsing.

Taaladvies

www.taaladvies.net

Geeft taaladvies over spelling en taalvragen. Bevat een overzicht van naslagwerken en organisaties die zich met taal bezighouden.

www.vlaanderen.be/taaltelefoon

De *Taaltelefoon* is de taaladviesdienst van de Vlaamse overheid. Hij geeft voor het Nederlands advies over spelling, woordgebruik, grammatica, uitspraak, tekstconventies zoals titulatuur en adressering, formulering en stijl. De *Taaltelefoon* kan door iedereen zowel telefonisch als online worden geraadpleegd.

www.vrttaal.net

Deze website geeft praktische tips over taalgebruik: spelling, schrijven, uitspraak en taalkwesties.

Nascholing/Deskundigheidsbevordering NT2

www.aiv.vub.ac.be

De Vrije Universiteit Brussel biedt een 'steunvak' NT2 aan binnen de academische lerarenopleiding Germaanse Talen: 'Onderwijs Nederlands aan anderstaligen'.

www.kdg.be

Karel de Grote-Hogeschool organiseert een voortgezette opleiding basiseducatie, een didactische vorming voor docenten die werken met laaggeschoolde volwassenen inclusief Nederlands voor anderstaligen.

www.kuleuven.ac.be/admin/al

De Katholieke Universiteit Leuven biedt een aanvullende lerarenopleiding Didactiek Nederlands aan anderstaligen aan.

www.nt2.be

Het Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U. Leuven) ondersteunt sinds 1990 het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen door middel van onderzoek, materiaalontwikkeling, begeleiding en nascholing van scholen, bedrijven, organisaties en overheden.

www.ua.ac.be/cno

Het Centrum Nascholing Onderwijs is een universitair nascholingscentrum voor onderwijspersoneel. Het CNO organiseert enerzijds nascholing voor alle betrokkenen uit het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de hogescholen. Anderzijds verzorgt het schoolgerichte cursussen, seminars en studiedagen op aanvraag in de scholen.

www.ua.ac.be/ioiw-ua

Het Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen biedt een zeer praktijkgericht postgraduaat Didactiek Nederlands voor anderstaligen aan.

www.uvt.nl/faculiteiten/flw/onderwijs/nt2expert/

De Universiteit Tilburg biedt een 'Duale opleiding tot NT2-expert' aan. Het is een 3-jarige masteropleiding waarin theorie en praktijk geïntegreerd worden aangeboden.

www.bvnt2.org

De Beroepsvereniging van Docenten NT2 beschikt over een website met informatie, een archief, uitwisseling van lesideeën en –materiaal, een discussieplatform, ... Verder zorgt het bvnt2 voor de belangenbehartiging en deskundigheidsbevordering van docenten.

www.docatlas.be

Het provinciaal documentatiecentrum Atlas (docAtlas) is een documentatie- en leermiddelencentrum, gespecialiseerd in Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en interculturaliteit. DocAtlas organiseert ook vormingen over het gebruik van leermiddelen Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs en mondiale vorming.

Documentatiecentra/bibliotheken

www.docatlas.be

Het provinciaal documentatiecentrum Atlas (docAtlas) is een documentatie- en leermiddelencentrum, gespecialiseerd in Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en interculturaliteit. Leerkrachten, studenten, vormingswerkers en alle andere geïnteresseerden kunnen er didactisch materiaal en documentatie in alle vormen ontlenu.

www.vocb.be

Website van het Vlaams ondersteuningscentrum voor de Basiseducatie. Het VOCB zorgt voor de begeleiding van CBE en de nascholing van educatieve medewerkers. Het VOCB ontwikkelt lesmateriaal en publiceert 'Wablief', een krant voor volwassenen met weinig leeservaring. Het VOCB beschikt over een documentatiecentrum.

Onlinecursussen en –oefeningen

www.digischool.nl

In het onderdeel 'vakscholen' vindt u informatie en bruikbaar materiaal voor lessen Nederlands aan anderstaligen voor secundair- en volwassenenonderwijs.

www.margoo.be

Deze site bestaat uit hot potatoes-oefeningen NT2, geordend per ERK-niveau.

www.taalnet.nl

Taalnet richt zich tot leerders NT2 en biedt onder andere een onlinecursus NT2 voor beginners, onlinemodules, taalspelen, woordenboeken, ...

8.3 Gesprekken

Ontwikkelgroep

- Frieke van Zundert (coördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Hilde de Vos (kwaliteitsmedewerker Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Jan Leysen (projectcoördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Sandy Reinenbergh (taaldocent/projectmedewerker Linguapolis – Universiteit Antwerpen)
- Veerle Frateur (projectcoördinator Linguapolis – Universiteit Antwerpen)

Projectmedewerkers

- Chris Heyndels (taaldocent NT2 SCVO Sité)
- Diane Geboes (vakdocent/vakcoördinator SCVO SIVO)
- Jessica Leppens (taaldocent Nodo VDAB Antwerpen)
- Martine Lambrechts (verantwoordelijke social profit VDAB Antwerpen)

Stuurgroep

- Bert Arnold (directeur Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg)
- Frank Storms (adjunct-directeur SCVO SIVO)
- Frieke van Zundert (coördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Hilde de Vos (kwaliteitsmedewerker Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Jan Leysen (projectcoördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Martine Claesen (verantwoordelijke NT2 VDAB Antwerpen)
- Rika de Roover (directeur SCVO Sité)
- Sandy Reinenbergh (taaldocent/projectmedewerker Linguapolis - UA)
- Veerle Frateur (projectcoördinator Linguapolis - UA)

Adviesgroep

- Boris Mets (Coördinator Algemeen Onderwijsbeleid Stad Antwerpen)
- Carine Steverlynck (Inspecteur Volwassenenonderwijs NT2 en Personenzorg)
- Chantal Delmotte (Inspecteur Volwassenenonderwijs Lichaamsverzorging en Talen)
- Frans Daems (Hoogleraar Nederlandse Taalkunde en Taaldidactiek Universiteit Antwerpen)
- Griet Mathieu (adjunct-directeur PCVO Gent)
- Heidi De Niel (Coördinator Sectie Volwassenenonderwijs Centrum Taal en Onderwijs KULeuven)
- Hilde Vanderheyden (Adviseur Entiteit Curriculum Departement Onderwijs)
- Kris Cleiren (Algemeen Coördinator Integratiedienst Stad Antwerpen en voorzitter Raad van Beheer HvN)
- Marleen Van Ouytsel (Initiatiefnemer van dit project en Provincieraadslid Antwerpen)
- Monique De Ridder (Secretaris Vlaamse Onderwijsraad)

Met dank aan

Inge Adelmeijer, Leen Callens, Peter Catry, Ria Cauchie, Wim De Groof, Trees De Muynck, Veerle Depauw, Bart Dooms, Katrien Dragon, Michael Eulaers, Lies Houben, Monique Laenen, Cathy Maes, Sigrid Mees, Annemie Meeusen, Dirk Palinck, Francisca Sabbe, Els Schelfhout, Hilde Snels, Els Spaas, Katty Stas, Diane Tayaert, Ann Thys, Lydia Trap, Luc Van Bauwel, Philippe Vangeneugden, Mieke Van Grinsven, Eva van Herck, Koen van Vooren, Gert Verwilt, Jan Vogels, Els Willems, Ilse Wils en alle vakdocenten van de opleidingen Haartooi SCVO SIVO en Gediplomeerde Verpleegkunde Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg.